

Bogdan ULMU

Proiectul (imperfect) al unei tragedii

La Chișinău apare, de-o vreme, o cochetă colecție de piese de teatru, intitulată „Cântăreata cheală”. Textele publicate sub aceste auspicii sunt temerare, coperta seriei este impecabilă din punct de vedere grafic, iar pe coperta a patra se află, întotdeauna, o binevenită fișă de creație a fiecărui dramaturg. Cu oarecare ciudă spun, în România nu avem o asemenea colecție (chiar dacă s-a încercat ceva la Editura *Alf*); da-n România nu mai avem, se pare, nici iubitori de carte de teatru... Din păcate. Nu-nseamnă că-n Republica Moldova e o foame teribilă de dramaturgie; însă e clar, acolo-s oameni de artă descumărați, care au putut găsi banii necesari editării unor lucrări destinate scenei. Erau, la noi, într-o vreme, două colecții minunate: „Thalia” și „Rampa”. Au dispărut. Dar, să nu disperăm: pământul e rotund! ...

Piesa despre care vom vorbi se numește *Proiectul unei tragedii* și e semnată de un nume destul de sonor în spațiul național: Irina Nechit. Scriitoarea se ocupă de ceva vreme de arta spectacolului (a publicat și un volum de cronici, bine primit) și cunoaște cam cât trebuie, din meșteșugul dramaturgic. Din păcate, va trebui să-și simplifice *story*-ul, să se debaraseze de livrescul sufocant și de tonul, pe alocuri, didacticist; și, nu în cele din urmă, să înceapă să se exprime într-o limbă curată. Corectă. Vorbită, nu artificială. Spre exemplu, unele expresii suportă rescrieri – deloc pretențioase: „Cine visează la idealuri nu se mai mărită” (se poate renunța la „la idealuri”); „Mi-a trece” – spune o ziaristă! („mi-o trece”; ori „o să-mi treacă!”); „colegii lui își dau blende” (nu sună a indicație regizorală dintr-o tragedie citadină, zău!); „Îți sun de la UNICEF” („te sun de la UNICEF!”); „Dorin s-a purtat urât: m-a lepădat!” – se vaită actrița; dar, dorea să transmită „m-a abandonat”; „se poate să las la tine tabloul?” (mai vorbit: „pot lăsa la tine tabloul?”) ș.a.m.d.

Pe de altă parte, e o paradă de erudiție în acest text, de rămâi mirat! Se fac nenumărate referiri, în discuții de cafea, ori la

petreceri, în toiuul unor conversații banale între prieteni, ori între iubiți, care cad – iertat să-mi fie termenul – ca nuca-n perete! Homer, Casanova, Casandra, Apollo, filosofii chinezi, George Călinescu, fecioara Arahneea, Goethe, Botticelli, Alexandru Mitru (sic!), George Murru (idem), Platon, ș.a. intră-n discuție când nu te-aștepți. E meritorie intenția autoarei de a-și păstra eroii într-un spațiu eminent cultural, dar când stau de vorbă doi oameni despre viața grea, despre eșecuri în iubire, despre bolile lor nevindecabile, despre salariile mici, nu e cazul să se facă atâtea trimeri, pagină de pagină, la idei și modele culturale. Cât de rafinat ar fi eroul care discută într-o piesă, o poate face și fără aluzii permanente la cursul de istoria culturii și civilizației!...

Dincolo de aceste nedibăcii, caracteristice debutanților, trebuie observat că lucrarea are și calități la fel de evidente: o amară descriere a landului în care trăiește scriitoarea (Țara Descumăraților!), un spațiu în care frigul și întunericul pun piedici serioase celor ce vor să creeze; conducătorii au încărunțit în floarea vârstei, iar Platon e întrecut de realitate, fiindcă din cetate n-au fost alungați doar poeții, ci și restul profesiilor nobile! Evitarea *happy-end*-ului este iarăși salutară (Casandra orbește, Ifigenia – face un infarct fatal); sunt și câteva paranteze (didascalii) interesante, profitabile pentru un virtual director de scenă (brusca ploaie de castane – p. 17; cercul de lumină fosforescent, în care apar cele trei grații – p. 55; tinerii care stau pe... crengile castanului, costumați în îngerși & drăcușori – p.70 etc.).

Luciditatea, poezia, alonja culturală, capacitatea de a gândi *scenic*, o recomandă pe Irina Nechit pentru botezul repetat al scenei. Deocamdată, un regizor va trebui să-i

„cosmetizeze“ textele; apoi, încetul cu încetul, va învăța singură să renunțe la unele replici tautologice și imagini artificioase. Bref: miza piesei rămâne tentantă. Proiectul

tragediei – oricât de imperfect – exercită o forță de seducție asupra lectorului. Exigent sau îngăduitor. Practician ori teoretician. De dincolo sau de dincoace de Prut...

Absurd & sarcasm

În revista „Convorbiri literare“, Claudiu Groza analiza piesa unui excelent dramaturg din Republica Moldova: Dumitru Crudu. Cronica era pertinentă. Numai că m-a șocat apropierea de Caragiale! Titlul piesei i s-a părut studentului clujean descins de-a dreptul din *nenea Iancu*; nu mi-am dat seama! *Crima sângeroasă din Stațiunea Violetelor* nu rimează, în memoria mea afectivă, deloc, da' deloc, cu *Groznică sinucidere din strada Fidelității!* De asemenea, insist azi asupra lucrării deoarece atât titlul articolului (*Ce crimă, monșer?*), cât și finalul său („A dracu' republică! Al dracu' Platon! Parol, țapo, să te-ngrop!“) lăsau loc la interpretări depreciative. Piesa lui Crudu mi se pare una dintre cele mai bine scrise drame pe care le-am citit în ultimii ani! E un text atât de echilibrat, atât de „cu măsură“ redactat, încât nici nu se pune problema tratării lui „în doi peri“...

Ca să nu las loc la suspiciuni: nu-l cunosc pe Dumitru Crudu decât din poza de pe coperta a patra a volumului; tot de-acolo am aflat că are doar 24 de ani și că a fost jucat de două ori, ocazional (o dată, într-un spectacol-lectură; apoi, la un post de radio moldav). Așadar, e de mirare să afirmi că este un dramaturg matur! Dar este. *Crima sângeroasă din Stațiunea Violetelor* demonstrează o perfectă stăpânire a mijloacelor dramaturgice (ca să folosesc și eu un poncif!) și, fără îndoială, merită să vadă nu doar lumina tiparului (a fost publicată în colecția „Cântăreața cheală“ a Editurii Arc, din Chișinău, anul acesta), ci și pe cea, atât de râvnită desigur, a scenei... Piesa înaintea sigur, convingător, pe două

culoare: al (virtuozității teatrului) absurdului și al sarcasmului social-politic. Că e bine influențat, declarat influențat de Ionesco, Mrožek, Mazilu, Vișniec, Dürrenmatt, chiar Crudu o recunoaște, în unele puseuri narcisist-intertextualiste („Scrieți niște porcării la fel ca și Dumitru Crudu, un poetastru din orașul nostru“, p. 24; sau „e ceva ca în Dumitru Crudu sau Matei Vișniec“, p. 52). Dar nu-i nimic rău în asta...

Că-și varsă năduful pe cei din jur, rar dispuși să acorde clemență figurilor de nonconformiști, e iarăși evident.

Dar mai presus de toate, descoperi în această piesă o siguranță a replicii; calitatea ei de a fi, cum zicem noi în teatru, *vorbită*. Nu o dată, seducătoare. Plină de umor. De o delicioasă ironie. „Ar trebui să vă mai cultivați și dumneavoastră un pic, domnule!“ – îl sfătuiește Polițistul pe... poet!. „Sunteți acuzat nu neapărat de o crimă pe care ați făcut-o, ci de una pe care o veți face!“... „A căzut comunismul, pe care, nu-i așa că și dvs. l-ați iubit, nu?!“... „Femeile de serviciu și șoferii rămân cei mai importanți oameni din țara noastră“... ș.a.m.d.

Finalul e admirabil: deși toate personajele secundare fac imposibilul pentru a-l asmuți pe poet (*Istan*, de la Tristan!), asupra soției sale (*Olda*, de la Isolda), deși se mizează pe uciderea ponegritei femei, de către virtual/ gelosul bărbat, cei doi refuză să dea satisfacție mulțimii însetate de sânge și se îmbrățișează, spre disperarea ei. Crima se amână *sine die*...

Piesa are și câteva paranteze incitante, care pot stimula imaginația directorilor de scenă. Ergo: jucați-o, fraților, că merită!